

szesen 32, megközelítően É–D/ÉK–DNy-i irányú kutatóárkot húztunk. Az árkokat három sávba elosztva, egymással párhuzamosan igyekeztünk kijelölni. A föld az árkok két oldalán került elhelyezésre, a humusz és az alkalmas anyag szétválasztásával. A lelőhely felszíni adatokból valószínűsített kiterjedése Ny-i irányban túlnyúlik a tervezett bányaterületen, így annak legszéleiben nem húztunk szondákat, valamint a meglévő és még használatban lévő földút miatt is elhagytunk a DNy-i sarokban egy szűk sávot.

Árkainkban a régészeti jelenségek átlag 50 cm mélységben, markánsan jelentkeztek. A foltokra valamennyi esetben rábontottunk, azok széleit körben megkeresve feltártuk és dokumentáltuk. A humuszolás során még úgy tűnt, hogy a lelőhely ÉK-i irányban bővíthet, a 29. és a 30. sz. árokban a terepbejárás során valószínűsített lelőhelyhatáron kívül ugyanis elszíneződések kerültek elő, azokról kiásásukat követően azonban meggyőződünk, hogy nem régészeti korúak.

Az árkok összterülete 3000 m², azokban összesen 31 stratigráfia egységet sikerült elkülönítenünk. Az előkerült kerámiaanyag két korszakra bontható: a lelőhely DNy-i felében inkább középső rézkori (tűzdel barázdás kerámia kultúrája), a keletebbiben pedig késő rézkori (badeni kultúra) objektumok kerültek elő. Az objektumok közt cölöplyukakat, tárolóvermeket és nagy méretű, mély, amorf gödröket találni, utóbbi közül több eléri a 15 m² kiterjedést. Mindkét korszak anyagát döntően kerámia reprezentálja és mindkettőben tucatnyi díszített edénytöredéket találni (plasztikusakat és karcoltakat egyaránt). Számos töredékes, de kiegészíthető bögre és merice is előkerült, valamint órsókarikából is több változatot találtunk. Az objektumok betöltése szinte minden esetben paticsos és faszenes volt, csont viszonylag kevés került elő és csiszolt, valamint pattintott kőeszközből is csupán pár darabot találtunk.

A próbaátás eredményeképp megállapítható, hogy a lelőhely a feltételezettnél kisebb kiterjedésű, enyhén ovális formájú és ÉK–DNy-i hossz tengelyű. A régészeti lelőhely tényleges kiterjedése 14 309 m²-ben határozható meg.

Munkatárs: Mihácsi Pálfi Anett régész.

STRAUB PÉTER

231. Monaj határa

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) **Á, Kk**

A Szélessávú körzethálózat fejlesztés, optikai kábel elhelyezése oszlopsoron és alépítményben (Edelényi, Szikszói Kistérség; optikai kábelépítés; I. ütem) című projekt kapcsán Szendrőlád, Ládbesenyő, Balajt, Damak, Hegymeg, Tomor, Monaj, Nyésta, Abaújszolnok, Lak, Kupa és Szakácsi települések kül- és belterületén haladó nyomvonalra vonatkozóan előzetes régészeti dokumentációt készített a Herman Ottó Múzeum a Magyar Nemzeti Múzeum Nemzeti Örökségvédelmi Központ megbízásából. A terepbejárásokat 2014. szeptember 29. és október 1. között végeztük. Monaj határában az alábbi lelőhelyeket jártuk be:

Észak (KÖH 78821): A lelőhely közvetlenül Monajtól É-ra, a közúttól K-re található. Az ismert lelőhelyről Árpád-kori kerámiát gyűjtöttünk.

Monajkedi (KÖH 16125): A lelőhely közvetlenül Monajtól É-ra, a közúttól Ny-ra található. Az ismert lelőhelyről késő középkori kerámiát gyűjtöttünk

Munkatársak: Tóth Krisztián, Galkó József, Gregóczy Gergő, Juhász Ádám, Nagy S. József, Simon József és Toronya Zsolt.

FEKETE LÁSZLÓ

232. Mosonmagyaróvár, Mosonvár és mezőváros összevont lelőhely (Moson-Soproni u. 50.)

(KÖH 70685)

(Győr–Moson–Sopron megye) **Á, Ú**

A próbafeltárás megkezdésekor, 2014. július 30-án egy CAT típusú, 160 cm széles sima kanalú földmunkagéppel két kutatóárkot alakítottunk ki a telek É-i oldalán tervezett B épület hossz tengelyével párhuzamosan, az épület belsejében, 2 m szélességben, 31,5 m hosszan. (A telek D-i oldalán építendő A épület egy már elbontott épület helyén lesz, amelynek bontása közben régészeti jelenséget nem észleltünk a megfigyelés során.) A humuszolás megkezdésekor egy kis 2×2 m alapú szondagödröt alakítottunk ki 110 cm mélységben, hogy láthassuk a terület pontos rétegvizsnyait. A telken a humusztakaró egyenetlen vastagságú, 15–40 cm között változik, a sárga agyagos altalaj ennek megfelelően 40–70 cm mélyen jelentkezik.

A sárga agyagos altalajban megfigyelhető elszíneződések egy része újkori objektumnak bizonyult, ezek betöltése laza szerkezetű sötétbarna-feketés agyag, bennük üvegszilánkok, porcelántöredékek, újkori téglatöredékek láthatóak. A régészeti jelenségek betöltése világosabb, homogénebb, tömörebb barna agyag. A gépi mélyítés során az 1. kutatóárok egyik objektumának felszínén Árpád-kori fazékkoldal-töredéket gyűjtöttünk, a 2. kutatóárok egyik objektumának felületéről pedig 13. századi osztrák import edény grafitos soványítású oldaltöredéke került elő. Az Árpád-kori objektumok foltjai K–Ny-i irányú árkok, cölöplyukak és gödrök. A bontás során nagyobb mennyiségű állatcsont került elő, korabeli konyhai hulladékként, illetve kisebb mennyiségű Árpád-kori edénytöredék. Ezek – egyetlen osztrák import töredék kivételével – helyi készítésű fazéktöredékek, amelyek a 12–13. századra datálhatóak.

A feltárt terület a humuszolás alján mérve 120 m², felül 132 m² lett. Ezen felületen foltként 18 objektum mutatkozott, ezek száma bontást követően 16 lett, részben felületi bemosódás, részben folthatárok egységesülése miatt.

Az objektumok néhány újkori beásástól eltekintve Árpád-koriak. A feltárt objektumok közül kiemelendő egy összetett Ny–K-i irányú árokrendszer, amely egy mély, függőleges falú ciszternához fut be. A régészeti jelenségek egyértelműen kapcsolódnak a környező területeken végzett feltárásokon tapasztaltakhoz: az ispáni vár *suburbiumának* jellegzetes objektumai.

ASZT ÁGNES

233. Mórahalom határa

(Csongrád megye) **Ő, B, Sza, N, A, Á, Kö, Kk, Kú, I**

Az 55-ös sz. főút, Mórahalom elkerülő szakasz építéséhez kapcsolódóan 2014-ben⁴¹ a Magyar Nemzeti Múzeum Nemzeti Örökségvédelmi Központ munkatársai az előzetes régészeti dokumentáció munkálatainak keretében belül próbafeltárásokat végeztek, amelyek célja a geofizikai felmérések során tapasztalt anomáliák vizsgálata, valamint a lelőhelyek kiterjedésének pontosabb meghatározása volt. A szegedi Móra Ferenc Múzeum munkatársai próba- és mentőfeltárásokat, régészeti megfigyeléseket, valamint megelőző régészeti feltárásokat végeztek az alább felsorolt lelőhelyeken.

Ábrahám-tanya (KÖH 72991): A párhuzamos kerékpárút építése kapcsán 2014. április 22. és 23. között Mórahalom K-i

41 A lelőhelyen 2012-ben végzett terepbejárásról a jelentést lásd RKM 2012, 73.

határában, az Ábrahám-tanya lelőhely területén próbafeltárást végeztünk. A 2009-ben⁴² és 2012-ben zajló régészeti terepbejárás kapcsán bronzkori és népvándorlás kori jellegű kerámiatöredékeket találtak a szóban forgó lelőhely területén, melyet a 2014-ben zajló próba- és mentő feltárással mi is beigazoltunk.

A humuszolásra kijelölt elnyújtott blokkszerű, K felé a kitűzés alapján lényegesen elkeskenyedő szelvényünk a 18+150–17+700 km pontok között feküdt, a műút É-i oldala mellett, attól 4–7 m-re. A műút mindkét oldalán megtalálható lelőhely nyomonalba eső része 4758 m²-t tett ki. Az ÉK–DNy-i irányú, egy kisebb és egy DNy-ról nagyobb téglalap alakú szelvénytartomány a lelőhely D-i harmadát érintette a felszíni leletgyűjtés adatai alapján. Ez utóbbi során szarmata és avar korinak meghatározott kerámiatöredékek kerültek elő a közel ovális alakú lelőhelyen.

A próbafeltárással, a 10%-os felületnyitási irányadó értékét szem előtt tartva, 235 m hosszban húztuk meg azt a szondaárkot, amelyben a későbbi próbafeltárással zajlott. A felmérésünk alapján 477,89 m²-t humuszoltunk le. A 40 és 70 cm között ingadozó humusz alatt, a homokosabb jellegű, foltokban szürkés, agyagos altalajon, kisebb csoportokban végig kerültek elő régészeti korú objektumok. A régészeti feltárással nyomán egy szarmata kori település részlete bontakozott ki. Mindösszesen 11 jelenséget számoltunk össze a szelvényben, amelyből K-en egy recens beásásnak minősült a benne talált síküveg töredékek alapján. A további 9 gödörből és egy árok részletből szarmata leletanyag került elő. E korszak mellett más időszak leletanyagát nem találtuk a területen. Az objektumok között 6 biztosan szarmata kori, egy a területen még bizonytalan népvándorlás kori meghatározást kapott, további 3 gödör pedig leletanyag hiányában ismeretlen korú maradt. A beásások zöme sekély volt. Kisebbségben, néha szögletesebb alakú gödrök mellett azonban a két jelenség nagyobb, már a talajvízszint alá mélyedő gödörnek bizonyult. Ezek foltja kezdetben a kutakra jellemző, gyűrűs, agyagos elszíneződésként mutatkozott. Mélységük és tölcséres alakjuk alapján azonban ezek nem bizonyultak kutaknak, bár a szelvény legmélyebb részén ásták meg őket. A szondaárkokban előkerült jelenségeket feltártuk, rajzos és fotós dokumentációt készítettünk azokról.

A próbafeltárással területétől D-re, Benedek András 2014. július 3-án régészeti megfigyelést végzett, melynek során a 18+050 km környékén három régészeti objektum foltját vette észre. Az objektumokat az elhelyezkedésük alapján az Ábrahám-tanya lelőhelyhez kötötte. A mentő feltárást július 4-én kezdte el. A 35–45 cm között váltakozó humusztakaró alatt a sárga homokos-agyagos altalajon 47 stratigráfiai egységet figyelt meg, melyeket végül 46 objektumhoz rendelt. A stratigráfiai egységek közül 30 gödörnek, 15 cölöphelynek és 2 árok résznek bizonyult. Korszak meghatározó leletanyag szinte az összes objektumból előkerült, melyeket a bronzkorhoz és a népvándorláskorhoz kötött. Az objektumok között 1 bronzkorinak, 34 objektum népvándorlás korinak bizonyult. További 11 objektum leletanyag hiányában ismeretlen korú maradt. A népvándorlás kori beásások zöme ovális alakú, kis méretű és sekély mélységű volt. A feltárt terület K-i végéből előkerült egy kerek alakú, ívelt aljú, padkával tagolt oldalfalú bronzkori gödör. Az objektumból nagy mennyiségű kerámia, állatsont és egy csonteszköz került elő.

A feltárással munkatársai Gyürösi Tímea, Nagy Norbert, Takács Gábor, Pópity Richárd és Varga Róbert régésztechnikusok voltak.

PÓPITY DÁNIEL – BENEDEK ANDRÁS

Belső járás, Holdi-tanya II., Holdi-tanya III. (KÖH 29724): A próbafeltárással során kutatott 842 m² nagyságú területén 80 régészeti jelenség került elő.

A lelőhely Mórahalom ÉNy-i határában, egy vízjárta, nádasos területek által határolt, kisebb, É–D irányú kiemelkedésen helyezkedik el. A megkutatott lelőhelyrészben eltérő altalajok és szakaszonként többszörösen felülretegzett futóhomokszintek voltak megfigyelhetők. Az egyes rétegek vastagsága változó volt, régészeti korú objektumokat mindegyik tartalmazott. A feltárt szakaszon az objektumsűrűség eltérőnek bizonyult.

A Ny-i, mélyebben fekvő részeken csak szórványosan kerültek elő egy szarmata település nyomai külterületi kemencével, néhány tárolóveremmel és árok szakasszal. A lelőhely középső része negatívnak bizonyult. Ezen a szakaszon húzódtott a legmélyebben az altalaj, mely felett három talajréteg volt elkülöníthető, de régészeti jelenség nyomai egyik szinten sem jelentkeztek. A legnagyobb objektumsűrűség a feltárt terület K-i részén volt tapasztalható. Ezen a szakaszon folytatódott a szarmata település, ahol nagy méretű tárolóvermeken, árok szakaszokon kívül egy ugyancsak nagy méretű, részben földbe mélyített, téglalap alakú épület nyoma is előkerült. A telepobjektumok leletanyagban nem túl gazdagok, korongolt és kézzel formált kerámiatöredékeken kívül állatsontok kerültek elő. Említésre méltó még a 8. szondában, közvetlenül a humusz alatt előkerült, egyértelműen telepobjektumhoz nem köthető, nagyobb mennyiségű, sárga engobos, bordázott felületű amforatöredék.

Részben a szarmata telepobjektumokra ráasva egy kisebb, ÉNy–DK tengelyű, 14 síros késő avar kori temető részlet is előkerült, egy kb. 35 m hosszú szakaszon. A téglalap alakú, mély aknasírok általában jól kivehető foltokkal jelentkeztek, kb. 50–70 cm mélységben. Egy gyermek sír és az É-i szelvényben egy felnőtt férfi temetkezése jóval sekélyebbnek bizonyult a többi jelenségtől. Néhány temetkezésben sírpítményre utaló cölöphelyek nyomait is azonosítottuk. A gyakran megfigyelhető bolygatások ellenére egy férfisírból aranyozott bronz griffesindás övszerelékek kerültek elő. A közelében fekvő gazdagabb mellékletű női temetkezés bronz gyöngycsüngős fülbevalót, dinnyemag alakú gyöngyöket, csont tűtartót, orsógombot, étel- és ital mellékletet tartalmazott.

Az avar kori temető feltárást a Móra Ferenc Múzeum munkatársai megelőző feltárással keretében folytatták.

A próbafeltárással eredménye alapján megállapítható, hogy a korábban ismert lelőhely kiterjedés Ny-i és K-i irányban is bővült.

Munkatársak: Bene Zsuzsanna, Kulcsár Kornél, Molnár Zsolt, Sósuti Kornél, Szabados György.

HERENDI ORSOLYA

A Móra Ferenc Múzeum munkatársai 2014. július 16. – augusztus 11-e között megelőző feltárást végeztek a lelőhelyen. A fent leírt régészeti próbafeltárással kapcsán szarmata és késő avar kori objektumok kerültek elő, melyet a megelőző feltárással mi is beigazoltunk. A lelőhely feltárással érintett, lehumusztolt területe elérte a 2294 m²-t. A 20–50 cm között váltakozó humusztakaró alatt a sárgásbarna és szürkésfekete homokos altalajon 242 stratigráfiai egységet figyeltünk meg. A lelőhely feltárással 35 sírgödör, 2 épület, 155 tárolóverem, 45 cölöphely és 5 árok került elő. Korszak meghatározó leletanyag 20 objektum kivételével az összes objektumból előkerült, melyeket a szarmata és a késő avar korhoz kötöttünk. A lelőhely megelőző feltárással érintett területe egy ÉNy–DK-i irányú, természetéből jelentősen

42 RKM 2009, 287.

kiemelkedő magaspárt területén helyezkedett el. A munkálatokat a terület K-i végén kezdtük meg, ahol sűrűn szarmata kori településobjektumok és egy késő avar kori temetőrészlet került elő. Ez az objektumsűrűség a teljes magaspárti részen érzékelhető volt. A terület e részén két félig földbe mélyített épületet tártunk fel. Az épületek szabályos téglalap alakúak, meredek falúak és egyenes aljúak voltak. A lelőhely teljes területén 155 kisebb-nagyobb vermet is feltártunk. Előfordultak sekélyen az altalajba mélyedő, ívelt oldalú és aljú, tálszerű és erősen méhkas alakú gödrök. A szarmata gödrök betöltéséből nagy mennyiségű kerámiatöredék és állatcsont került elő. *Terra Sigillata* töredéke 15 objektumból került elő. A jellegzetes római leletek mellett, többségben a helyi hagyományos kerámiaművesség emlékei kerültek elő (tál, hombár, korsó, fazék, fedő). A feltárás során 5 árok kisebb-nagyobb szakaszát bontottuk ki. Nagyobb részletet az SNR 45 és az SNR 120 árkok esetében tudtunk megfigyelni. Az elhelyezkedésük és a keresztmetszetük alapján mindkét árkot vízelvezetés céljából készíthették.

A terület K–DK-i részén került elő a 35 sírgödörből álló, 8. századi késő avar temetőrészlet. A sírok többsége téglalap alakú, meredek falú és egyenes aljú volt. Tájéolásuk ÉNy–DK-i. A sírokból bronz fülkarika, gyöngy nyaklánc, öntött bronz övveretek, vascsat és vaskés került elő.

A lelőhely területén később minősített régészeti megfigyelést, majd régészeti megfigyelést végeztünk. A megelőző feltárás során egyértelművé vált, hogy a lelőhely mind ÉK-i, mind DNy-i irányban tovább folytatódik, ezért ezeken a részekben a minősített régészeti megfigyelés szükségessé vált. A feltárást a korábban feltárt (megelőző feltárás) terület K-i szélén egy ÉNy–DK-i irányú, a környezetéből jelentősen kiemelkedő magaspárt területén, egy négy-öt m széles sávban folytattuk, ahol sűrűn szarmata kori településobjektumok és egy szarmata kori gödörhulla került elő. Ez az objektumsűrűség a korábban feltárt magaspárti részen is érzékelhető volt. A feltárást a földút másik oldalán is folytattuk, de ezen a részen régészeti jelenség nem került elő. A humuszolást a lelőhely DNy-i végén, egy mélyebb fekvésű területen folytattuk. Ezen a részen is tovább jelentkeztek a szarmata kori településobjektumok (karám, kemencebokor, vermek).

A kivitelezést végző vállalat 2014. augusztus 26. és szeptember 17-e között, a megelőző feltárás területétől DNy-ra és D-re további földmunkákat végzett, ezért ezen a szakaszon szintén régészeti megfigyelést végeztünk. A megfigyelés során a terület DNy-i részén, kb. 1640 m² nagyságú területen, 92 régészeti objektum feltárásra került ki, illetve a megelőző feltárás területétől D-re a pályatest és a földút között, egy kb. 500 m² nagyságú területen további 31 objektum feltárásra került ki. Az objektumok között, a részben feltárt, késő avar temetőhöz köthető további sírhelyek és településobjektumok feltárásra kerültek ki, ezért ezeken a részekben további régészeti feltárás vált szükségessé. A lelőhely feltárása során további 8 sírgödör, 4 épület (a hozzá tartozó gödrökkel és cölöphelyekkel), 1 gödörhulla, 1 három kemencebokor és egy munkagödörből álló kemencebokor, 76 tároló verem, 41 cölöphely és 5 kerítő árok került elő. A terület ÉK-i részén egy gödörhulla (SNR 318) került elő. A gödörből egy zsugorított pozícióba elhelyezett csontváz került elő. Lábánál gyöngyök voltak. Az SNR 333 gödörből egy, a belső oldalán bepecsételt (levéldíszek) tál töredékei kerültek elő. A jellegzetes római leletek mellett, többségben ezen a részen is a helyi hagyományos kerámiaművesség emlékei kerültek elő. A munkálatok során egy kerítő árok (SNR 328) került elő, melyet teljes felületében fel tudtuk támi. Formája, szerkezete és elhelyezkedése

alapján az árok karámként funkcionálhatott. A lelőhely kiterjedésének két szélét a humuszolás során le tudtuk határolni, melynek során kiderült, hogy a lelőhely ÉK-i és DNy-i irányban biztosan nem folytatódik.

A régészeti megfigyelést a megelőző feltárás területétől Ny-ra folytattuk, ahol sűrűn szarmata és ismeretlen korú településobjektumok kerültek elő. A terület e részén 3 félig földbe mélyített épületet (SNR 400, 401 és 402) tártunk fel. Az épületek szabályos téglalap alakúak, ívelt oldalfalúak és egyenes aljúak voltak. Bejáratnak, tapasztott felületnek, kemencének nem találtuk nyomát. A terület teljes felületén 56 kisebb-nagyobb vermet is feltártunk. Az SNR 446 gödörből négy-öt, gyengén kiegészített agyaghehezék került elő. A feltárás során 4 árok kisebb szakaszát bontottuk ki, melyek funkciója ismeretlen maradt. A terület D-i részén folytatódott a 8–9. századi késő avar temetőrészlet és a szarmata településobjektumai. A korábban feltárt 35 sírgödörhöz újabb 8 sír került elő. A sírgödrök téglalap alakúak, meredek falúak és egyenes aljúak voltak. Két sír (SNR 441 és 443) kivételével a sírok négy sarkában cölöphelyek kerültek elő (Szent Mihály lova). Tájéolásuk ÉNy–DK-i. Kettő sírgödör kivételével a sírokat bolygatás érte. A sírokból öntött bronz övveretek, gyöngy nyaklánc, vascsat, orsógomb és edény került elő. Szinte az összes csontváz mellett volt ételmelléklet (állatcsont, tojás).

A feltárás során kiderült, hogy a minősített régészeti megfigyeléssel és régészeti megfigyeléssel érintett területek a Mórahalom, Belső-járás, Holdi-tanya II. lelőhelyen elvégzett megelőző feltárással egy egységet, egy lelőhelyet képeznek.

A feltárás munkatársai Pópity Richárd, Varga Róbert és Bóka Péter régésztechnikusok voltak.

BENEDEK ANDRÁS

Tanács István tanyája (Börcsök-tanya I., Börcsök-tanya, Bölcsök-tanya) (KÖH 29622, korábban 29604): A próbafeltárás során kutatott 785 m² nagyságú területen 41 régészeti jelenség került elő.

A kutatóárkok D-i felében az előkerült objektumok jellege, betöltése és az előkerült leletanyag alapján feltételezhető, hogy a Gyulai-tanya (KÖH 29603) lelőhelyen megfigyelt középkori település jelenségei folytatódhatnak tovább. Ezek között főként tárolóvermek és karámkok vagy gazdasági egységeket kerítő árkok voltak jelen. Említésre méltó két rendkívül nagy méretű, 25–30 m széles, viszonylag sekély, réteges betöltődésű jelenség. A középkori leleteket tartalmazó jelenség pontos értelmezése a szondaárkok nyújtotta szűkös keretek miatt nem volt lehetséges.

A próbafeltárás eredményei alapján a lelőhely É-i és D-i kiterjedése a korábbi topográfiai adatokhoz képest egyaránt változott. A próbaárkokban előkerült régészeti objektumok jellege, szerkezete és az előkerült leletanyag alapján indokolt az összevonása a 29603, 29605 és a 29622 azonosító számú lelőhelyekkel.

Munkatársak: Kovács Sándor, Kulcsár Kornél és Molnár Zsolt.
SÓSKUTI KORNÉL

Tanács István tanyája (Börcsök-tanya II., Bölcsök-tanya II.) (KÖH 29622, korábban 29605): A próbafeltárás során kutatott 556 m² nagyságú területen 34 régészeti jelenség került elő.

A megkutatott területen változó mélységben, eltérő szerkezetű altalajokon változó intenzitással végig jelentkeztek régészeti korú településjelenségek. A mélyebb fekvésű részekben húzott po-

zítív kutatóárkokban világosszürke iszapos altalaj jelentkezett, míg a magasabb térszinteken a sárga, sárgásbarna homokos altalaj dominált. A lelőhely ÉNy-i részén és a mély fekvésű területek szélén a szarmata településen belül, több, futóhomok által eltemetett talajréteget lehetett megfigyelni.

A feltárt településjelenségek között főként gödrök, gödörkomplexumok és eltérő funkciójú árkok szerepeltek.

A megnyitott öt kutatóárok közül a poligon K-i szélén kitért szonda összeért a következő lelőhely (Börcsök-tanya I.) kutatóárával, mely alapján a településnyom jelentős méretű bővülést mutatott. Ezen a lelőhelyrészén az objektumsűrűség erősen megritkult, mindösszesen néhány leletanyag nélküli árokszakaszt és cölöphelyet sikerült azonosítani. Feltehetőleg ezen a részen már a korábban 29604 nyilvántartási számon szereplő lelőhelyre jellemző Árpád-kori, középkori jelenségek is megjelentek.

A próbafeltárás eredménye alapján a lelőhely kiterjedése DNy-i irányban bővült, a Tanács István tanyája elnevezésű, 29622 nyilvántartási számú, szintén szarmata lelőhely folytatásának tekinthető. A próbaárkokban előkerült régészeti objektumok jellege, szerkezete és az előkerült leletanyag alapján indokolt az összevonása a 29603, 29604 és a 29622 azonosító számú lelőhelyekkel.⁴³

Munkatársak: Bene Zsuzsanna, Bottyán Katinka, Kovács Sándor, Kulcsár Kornél, Molnár Zsolt, Pál Róbert, Sóskuti Kornél és Szabados György.

HERENDI ORSOLYA

Tanács István tanyája (Gyulai-tanya) (KÖH 29622, korábban 29603): A próbafeltárás során kutatott 997 m² nagyságú területen 66 régészeti jelenség került elő.

A lelőhelyen a talajtani adottságok viszonylag egyöntetűek voltak, a legtöbb helyen a sárga homokot lehetett megfigyelni, néhol jelentkezett agyagos-lösziszapos elváltozás is. Több esetben a területen egykor végbement homokmozgások során bizonyos lelőhelyrészek eltemetődtek. A feltárt jelenségek között tárolóvermek, kerítő és vízelvezető árkok, valamint felszíni épületekre utaló oszlophelyek fordultak elő legnagyobb mértékben. A jelenségek betöltéséből előkerült 15–16. századi kerámialeletek mellett az egyik gödörből patkótöredék és csizmavasalat is napvilágot látott.

A próbafeltárás eredményei alapján a lelőhely É-i kiterjedése a korábbi topográfiai adatokhoz képest változott. A próbaárkokban előkerült régészeti objektumok jellege, szerkezete és az előkerült leletanyag alapján indokolt az összevonása a 29604, 29605 és a 29622 azonosító számú lelőhelyekkel.

Munkatársak: Kovács Sándor, Kulcsár Kornél, Molnár Zsolt.

SÓSKUTI KORNÉL

Masa kanyar I. (KÖH 82619): A próbafeltárás során kutatott 528 m² nagyságú területen 8 régészeti jelenség került elő.

A lelőhelyen a vékony humuszréteg alatt a sárga, laza szerkezetű, homokos altalaj jelentkezett. A terület mezőgazdasági művelés által bolygatott, az altalaj felületén minden szondában megfigyelhetőek voltak a talajlazító párhuzamosan futó nyomai.

Ezek mellett minden kutatóárokban jelentkeztek régészeti korú jelenségek. A szórtan elhelyezkedő árokszakaszokból kevés Árpád-kori kerámiatöredék került elő. A feltárt jelenségek alapján egy gyér intenzitású Árpád-kori település részletét lehetett azonosítani, kiterjedése Ny-i és K-i irányba egyaránt bővült.

Munkatársak: Kulcsár Kornél, Molnár Zsolt és Szabados György.

HERENDI ORSOLYA

Masa-kanyar II. (KÖH 82621)⁴⁴: A próbafeltárás során kutatott 800 m² nagyságú területen 14 régészeti jelenség került elő.

A lelőhelyen a humuszréteg alatt sárga, laza szerkezetű, homokos altalaj jelentkezett. A terület mezőgazdasági művelés által bolygatott, minden szonda alján az altalajban is megfigyelhetőek voltak a talajlazító párhuzamosan futó nyomai. A régészeti jelenségek közvetlenül a humuszréteg alatt jelentkeztek, betöltésük felső részét gyakran a talajlazító bolygatta meg.

A legtöbb kutatóárokban került elő régészeti korú vagy betöltésük alapján feltételezhetően régészeti korú jelenség. Az objektumok többsége különböző méretű árokszakasz volt, amelyek szórtan helyezkedtek el a feltárt területen. A jelenségekből kevés Árpád-kori korongolt fazék- és cserépbogrács-töredék került elő. A telepobjektumokon kívül, a lelőhely K-i végében a humuszréteg alatt, mintegy 7 m hosszán, 20–30 cm vastagságban megfigyelhető volt egy sötétszürke színű, kötött állagú kultúrreteg. A rétegből szintén Árpád-kori kerámia került elő. A feltárt jelenségek alapján egy gyér intenzitású Árpád-kori település részletét sikerült azonosítani. A próbafeltárás eredménye alapján a lelőhely D-i része mindkét irányba bővült.

Munkatársak: Kulcsár Kornél, Molnár Zsolt és Szabados György.

HERENDI ORSOLYA

Ördögh-tanya (KÖH 29620): A próbafeltárás során kutatott 1154 m² nagyságú területen 18 régészeti jelenség került elő. A beruházással érintett nyomvonalszakaszon őskori és népvándorlás kori települések nyomai kerültek elő. A kutatott területen változatos talajtani adottságok voltak tapasztalhatóak, több esetben a területen egykor végbement homokmozgások során bizonyos lelőhelyrészek eltemetődtek. A lelőhely D-i részén a régészeti objektumok jelentkezési szintje mélyen található, míg az É-i részen viszonylag sekélyen. A feltárt jelenségek közül néhány sekély, lapos gödör és széles árokszakasz említhető meg. A próbafeltárás eredményei alapján a lelőhely É-i és D-i irányba egyaránt bővült.

Munkatársak: Kovács Sándor, Kulcsár Kornél és Molnár Zsolt

SÓSKUTI KORNÉL

Régészeti megfigyelést végeztünk a nyomvonal területén 2014. május 8-án. A 18+700 km szelvényszám környékén 4 régészeti objektum feltárását vettük észre. Az objektumokat az elhelyezkedésük és korszakolásuk után a kb. 100 m-re, ÉNy-ra elhelyezkedő

43 Az összevonás a 2014-ben végzett kutatások nyomán megtörtént, a felsorolt lelőhelyek a Közhiteles Nyilvántartásban Tanács István tanyája néven, a 29622 azonosítószámon található meg.

44 A feltárások eredménye alapján a két lelőhelyt összevonták Masa kanyar I. néven, 82619 azonosítószámon.

Ördög-tanya lelőhelyhez kötöttük. Az 1996-ban és 2010-ben⁴⁵ zajló régészeti terepbejárás kapcsán őskori és népvándorlás kori jellegű kerámiatöredékeket találtak a szóban forgó lelőhely területén, melyet a 2013-ban (MFM), majd 2014-ben (NÖK) zajló próbafeltárások be is igazoltak.

Egy sajnálatos információ-elakadás következtében a NÖK munkatársai nem vették figyelembe, hogy a Mórahalom és Zákányszék települések szennyvízelvezetése és tisztítása projekt építése kapcsán 2013. február 11–12. között volt egy feltárás, ahol már négy objektum dokumentálása megtörtént.⁴⁶

A mentőfeltárás során a nyomvonalon 4 objektum feltárta rajzolódott ki a sárga homokos altalajon. A stratigráfiai egységek közül mind a négy régészeti objektumnak, gödörnek bizonyult. Korszak meghatározó leletanyag az összes objektumból előkerült, melyeket az őskorhoz és a népvándorláskorhoz (szarmata) kötöttünk.

A feltárás munkatársai Pópit Richárd és Varga Róbert régész technikusok voltak.

BENEDEK ANDRÁS

Papdi-tanya, Bálint-tanya (KÖH 29718): A próbafeltárás során kutatott 49 m² nagyságú területen 31 régészeti jelenség került elő.

A megkutatott lelőhelyrészen eltérő altalajok és szakaszokként futóhomokrétegek voltak megfigyelhetőek (világosszürke, mészsizapos-homokos; sötétszürke, kötött állagú, eltemetett talajréteg; sárgásbarna homok). A futóhomokréteg kora ismeretlen, a tetején újkori beasások kerültek elő.

Minden kutatószondában tártunk fel régészeti korú jelenséget, melyek a csatornától távolabb eső D-i, DNY-i területre összpontosultak. Néhány széles, mély ároknak világos, sárgásbarna, homogén homok betöltése volt. Az objektumokból kevés késő szarmata (csillámos-szemcsés fazéktöredékek, meredek falú tál stb.) lelet került elő. A feltárt jelenségek alapján egy gyér intenzitású, kis méretű római kori, szarmata települést sikerült azonosítani.

A próbafeltárás eredménye alapján a lelőhely kiterjedése ÉNy-i és É-i irányban is bővült.

Munkatársak: Kulcsár Kornél, Molnár Zsolt, Sósuti Kornél és Szabados György.

HERENDI ORSOLYA

Szél-tanya (KÖH 29621): A próbafeltárás során kutatott 297 m² nagyságú területen egy, feltételezhetően régészeti korú jelenség került elő.

A lelőhely Mórahalom É-i határában, a Széksóstói-főcsatornától 200 m-re ÉK-re, egy egykori vízjárta terület mentén húzódó kiemelkedés DNY-i végében fekszik. A magasabban fekvő ÉK-i szondákban a 40 cm vastag humusz alatt közvetlenül már a sárga, homok altalaj jelentkezett. DNY-i irányban a domborzat fokozatosan mélyül, helyenként a humuszréteg alatt vékony futóhomokréteg volt megfigyelhető.

Az egyetlen, feltételezhetően régészeti korú objektum egy árokszakasz volt, betöltéséből leletanyag nem került elő.

A lelőhely ismert kiterjedése a próbafeltárás és geofizikai felmérés alapján nem változott.

Munkatársak: Bene Zsuzsanna, Kulcsár Kornél, Molnár Zsolt és Szabados György.

HERENDI ORSOLYA

Tanács István tanyája (KÖH 29622): A próbafeltárás során kutatott 1005 m² nagyságú területen 111 régészeti jelenség volt.

A lelőhely Mórahalom É-i határában, a Széksóstói-főcsatornától ÉK-re, egy egykori vízjárta terület mentén húzódó ÉNy–DK irányú kiemelkedésen fekszik.

A megkutatott lelőhelyrészen változatos geomorfológiai adottságok voltak tapasztalhatóak. A mélyebb területeken az altalaj szikes-lössizapos volt, míg a magasabb részeket homokréteg borította. Több helyen megfigyelhetőek voltak futóhomok által eltemetett talajrétegek.

A régészeti jelenségek jelentkezési szintje a sötét talajrétegben vagy a futóhomokrétegben volt megfigyelhető. A lelőhely közepén található magaslat tetején és K-i oldalában nagy sűrűségben tártunk fel szarmata telepobjektumokat. Főként nagy méretű tárolóvermek, nagy kiterjedésű, gödörkomplexumok, árok-szakaszok, kutak, cölöphelyek és kisebb épületrészletek kerültek elő. A területen végbement római kori homokmozgásokra jó bizonyítékot szolgáltatott a lelőhely D–DK-i részén feltárt, világosbarna homokkal betemetett és felülrétegzett jelenségek sora.

A régészeti jelenségekből leletanyag változó mennyiségben került elő. A szarmata korongolt és kézzel formált kerámia mellett, említésre méltó néhány *terra sigillata*, amfora és festett edény töredéke, továbbá egy perforált szélű római tükör darabja.

A próbafeltárás eredménye alapján a lelőhely kiterjedése Ny-i irányba bővült. További bővülés volt tapasztalható a területen található magaspart vonalát követve DK-i irányban is. Ezen a területen összeért a 29605 nyilvántartási számú lelőhely Ny-i szélével. A próbaárkokban előkerült régészeti objektumok jellege, szerkezete és az előkerült leletanyag alapján indokolt az összevonása a 29603, 29604 és a 29605 azonosító számú lelőhelyekkel.

Munkatársak: Bene Zsuzsanna, Botyán Katinka, Kovács Sándor, Kulcsár Kornél, Molnár Zsolt, Pál Róbert, Sósuti Kornél és Szabados György.

HERENDI ORSOLYA

A próbafeltárás eredményei, valamint az ERD-ben megfogalmazott javaslatok alapján végül egy közel 314 m hosszú nyomvonalszakaszon végezhetünk megelőző régészeti feltárást. A feltárástól DK-re Paluch Tibor vezetésével zajlottak a kivitelezés közbeni feltáró munkák.

A megelőző feltárás során a kisebb bővítések, rábontások következtében 14485 m² alapterület került feltárára. Az ERD keretében lehumusztolt szondák területét (1032 m²) ismét megnyitottuk.

Ahogy a próbafeltárás, úgy a 30 napig végzett megelőző feltárás során is egy változó intenzitású római kori szarmata település részlete került elő gazdag leletanyaggal. A szarmata település közel 929 jelenségét (839 objektum) több fázisra lehetett osztani. Bár adataink előzetesnek tekinthetők, annyi elmondható, hogy a településekhez 534 leletanyaggal biztosan keltezhető jelenség

45 RKM 2010, 291.

46 RKM 2013, 84.

tartozott. A 395 leletanyagot nem rejtő objektum pedig a betöltése, a telepen megfigyelt pozíciója alapján került a római kori besorolás alá. A római korszakhoz tartozó településen 11 ház, 7 épület, 603 gödör, 1 sír, 177 cölöphely és legalább 6 füstölögödör került elő. Az intenzív megtelepedés első fázisát gödör csoportok jelentették a területen. Ezek csoportokban kerültek elő a feltárás teljes területén (1. fázis). A terület átmeneti elhagyása után később ismét megtelepedő szarmaták már földbe mélyített házakat, gazdasági épületeket és ehhez igazodva kerítőárkokat, karámkokat hoztak létre (2. fázis). Utóbbiak között számos nagyobb méretű is volt. Jelentős egy kettős árokkal kerített, Ny-i bejáratú tagolt, téglalap alakú, nagy méretű karámárok.

A szarmata telep gazdag volt leletekben. Ezek zöme állatcsont volt, de jelentős a kézzel, valamint korongon formált kerámia mennyisége is. A telepkerámiában a helyi készítésű anyag mellett mennyiségben és minőségben jelentősek voltak a római amforák és a korabeli galliai provinciákból ideszállított *terra sigillata* díszkerámiák töredékei. Utóbbiak között egy *Cof[mitialisf(ecit)]* felirattal bíró példány is előkerült. A Comitialis csoport Kr. u. 175 után kezdte meg a működését az Inn menti műhelyekben. A műhely a fénykorát a Kr. u. 200 előtti időszakban élte. A telepen importként megjelenő kerámiák, a helyi kerámiák összképe, valamint a telepen talált fémleletek alapján az itt előkerült település a Severus-korban, azaz a II. század végén, a III. század közepe között élhette a fénykorát. Az 1. és 2. fázis időbeli határait, jellemvonásait csak a részletesebb elemzés után körvonalazhatjuk. A lelőhely objektum és leletgazdagsága azonban jó alapot kínálhat a szarmata települések kutatásához.

A területen a római kori objektumok mellett elhanyagolható a középkorra datálható jelenségek száma. Két, a feltárás középső harmadában feltárt gödör, valamint a DK-i harmadban, a dűlőúttól DK-re szórványként előkerült érmék, madáralakos fejes ezüstgyűrű sorolható ebbe a korszakba.

PÓPITY DÁNIEL

234. Murga, Temető (KÖH 40433 és 77985) (Tolna m.) Kö

A település középkori temploma Miklós Zsuzsa adatgyűjtése, valamint a helybeliek szerint a falu D-i szélén, a Murgai-víz DNy-i oldalán fekvő temető ÉNy-i részében állt.⁴⁷ 2011-es terepszemlém⁴⁸ idején a ravatalozó közelében fekvő sírok földjében néhány őskori töredéket találtam csak. Időközben felfigyeltem rá, hogy az első katonai felmérés a falutól DK-re fekvő dombon – ami megfelelelhet a mai temetőnek – templomot jelöl, a kataszteri térkép pedig a templomot a temető közepén jelzi, amelyet az 1940-es években bontottak le. Április 24-én a temető ÉK-i részén fekvő ravatalozótól É-ra, 3–4 m-re, egy É felé kinyúló, lapos platón, a magas fűben 12–13 m hosszán és 6–7 m szélességben nagy mennyiségben találtunk olykor fél téglányi, illetve kisebb tégladarabokat, főként kézzel vetett, vörös, pelyvás anyagúakat. Mivel a területet soha nem szántották, ez bizonyára a középkori eredetű – az újkorban bizonyára átépített, megerősített – templom valós méretét jelzi. A templom helyén a jelek szerint lebontása óta nem temetkeztek.

Munkatárs: Dákó Balázs történészhallgató.

K. NÉMETH ANDRÁS

235. Magyar határa (Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) B, Sza, N, Ű

A Tisza–Szamos–Túr közti tározók tervezett anyagnyerői és töltései területén terepbejárást végeztünk 2014. április 8-án és 14–15-én.

Nagyar Ny-i határában, a víztározó Tiszába való bekötésének nyomvonalát jártuk be először. A terület jól vizsgálható volt, szántók, vetések váltották egymást parcellákban. A nyomvonalat követve É felé indultunk, a Tisza felé tartó mezei út bal oldalán lelőhelyet azonosítottunk be: *Szarka-tag DNy (projekten belül 13. sz. lh., KÖH 89229)*. A két korongolt (szürke és piros) és egy kézzel formált, kavicsal erőteljesen soványított cseréptöredékek alapján a lelőhely késő császárkori, esetleg kora népvándorlás kori lehet. A lelőhely a Tisza egyik holtágának K-i partján fekszik, É–D irányú, 65 m hosszú, 31 m széles.

Innen K felé tartottunk, mivel ezen a részen találtunk szántott parcellákat, majd É felé fordulva, egy kisebb kiemelkedésen újabb lelőhelyet azonosítottunk be: *Szarka-tag DK (projekten belül 14. sz. lh., KÖH 89227)*. Az itt talált cserepek a 200 m-re, D-re lévő Szarka-tag DNy lelőhelyen találtakhoz hasonlóan a késő császárkorra, esetleg a kora népvándorlás korra keltezhetőek. A két lelőhely jó eséllyel egyetlen nagyobb kiterjedésű lelőhelyet is jelenthet, ezt azonban a terepen nem sikerült biztonsággal megállapítanunk. A feltételezhető lelőhely nagyjából É–D irányú dombon fekszik, 51 m hosszú, 29 m széles.

A két mezei út találkozásában lévő lelőhelytől ÉK irányba tartottunk tovább, egy zártkert és vetések között lévő szántásban, annak végében, egy újabb zártkert, valamint egy mezei út közelében két újkori cserepet találtunk *Lubi-lanka É (projekten belül 15. sz. lh., KÖH 89223)* lelőhelyen.

A zártkertet körbejárva visszatértünk a nyomvonal felé, annak közelében, de azt nem érintve egy nagyobb kiterjedésű lelőhelyet találtunk, szórványosan előkerülő, lassú korongolt, kavicszemcsés, népvándorlás korra keltezhető cserepekkel: *Lubi-lanka D (projekten belül 16. sz. lh., KÖH 89225)*. A lelőhely É–D irányú, 214 m hosszú, 152 m széles.

Az Öreg-Túrt elérve ÉK felé fordultunk, a Túr-belvíz É-i oldalán haladtunk. A Csingő-dűlőben egy szántót megvizsgáltunk, innen a Hajcsár út felé tartva egy újabb szántón mentünk keresztül. Lelelőhelyet a Hajcsár úton keresztül menve, a Tövis-szeg határában azonosítottunk be: *Tövis-szeg (projekten belül 17. sz. lh., KÖH 89231)*. Néhány újkori, több császárkori korongolt, szürke hombártöredéket és kézzel formált cserepet találtunk. A lelőhely a hajcsár-út és a Tövis-szeg csatorna között DNy–ÉK irányban fekszik, 140 m hosszú és 96 m széles.

A következő szakaszban a Sándor-tagot elérve D felé tartottunk, a Cser-hát-dűlőn keresztül eljutottunk az Öreg-Túr D-i szakaszához, itt egy juhászatot megkerülve, É felé követtük a nyomvonalat legelőkön keresztül, majd a Cser-mögötti-csatorna, egy földútba való végénél lelőhelyet azonosítottunk be, sajnos egy cserepdarabon kívül más nem került elő: *Cser-mögötti csatorna DNy (projekten belül 18. sz. lh., 89221)*. A kézzel formált, töredékes cserepről nem lehetett pontosan megállapítani, hogy bronzkori, esetleg császárkori. A lelőhely ÉK–DNy irányú, 61 m hosszú, 44 m széles.

Továbbhaladva a nyomvonalon ÉK felé két, egymáshoz közeli ponton is találtunk cserepeket: a DNy-i részben 15 darabot, valamint 11 darab paticsrögöt is, a Sándor-tag felőli részen érzékelhetően sűrűsödve (itt 61 darabot), véleményünk szerint egyetlen, nagyobb kiterjedésű lelőhelyről van szó: *Sándor-tag (projekten belül 19. sz. lh., KÖH 89219)*. A kézzel formált csere-

47 RKM 2003, 256.

48 RKM 2011, 119.